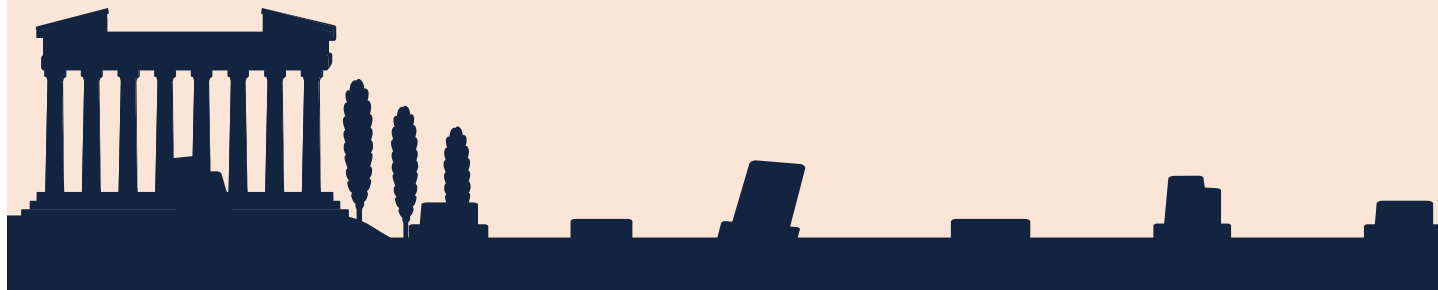
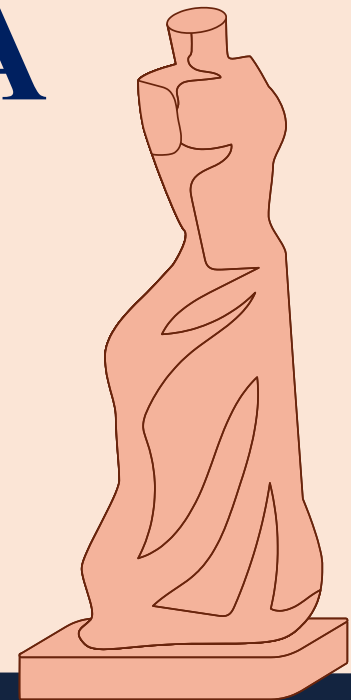

ΚΛΑΣΙΚΗ ΑΘΗΝΑ

Φ.Π. ΜΑΝΑΚΙΔΟΥ©

ΧΕ 2025-2026

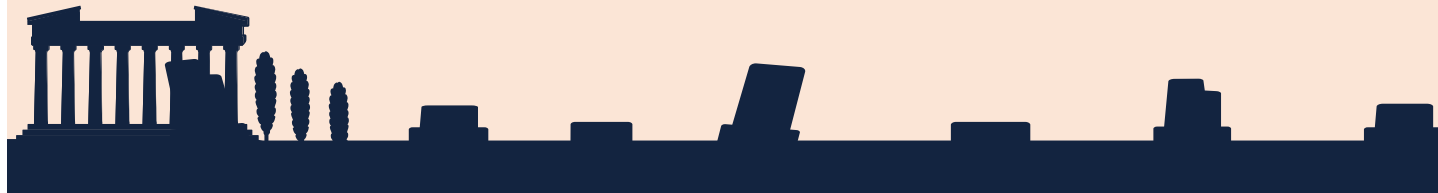
πόλις: ἄστυ, χώρα (=Αττική)

- 2.400 χλμ.
- εύφορη σε λάδι, κρασί, κριθάρι. Πεντελικό μάρμαρο, μεταλλεία αργύρου του Λαυρίου άρα υπάρχει πλούτος.
- συντήρηση 100.000 -120.000 πληθυσμό. Η πολυπληθέστερη πόλη κράτος της κλασικής Ελλάδας
- πληθυσμός 200.000 - 300.000
- Δήμοι επίσημοι 139 συγκροτούν την συνομόσπονδη πόλη κράτος των Αθηνών
- Η Προϊστορία της αθηναϊκής ανόδου (η Χρυσή εποχή η εποχή του Κρόνου κατά τον Αριστοτέλη στην *Αθηναίων Πολιτείαν* 16.7) είναι ο Πεισίστρατος με τους γιους του Ιππία και Ίππαρχο (κάτι σαν υπουργός πολιτισμού με τους ραψωδικούς αγώνες στα Παναθήναια, Ερμαί στην αττική ενδοχώρα με παραινέσεις του τύπου *μη φίλον ἔξαπάτα*: πηγή [Πλάτων] Ίππαρχος)

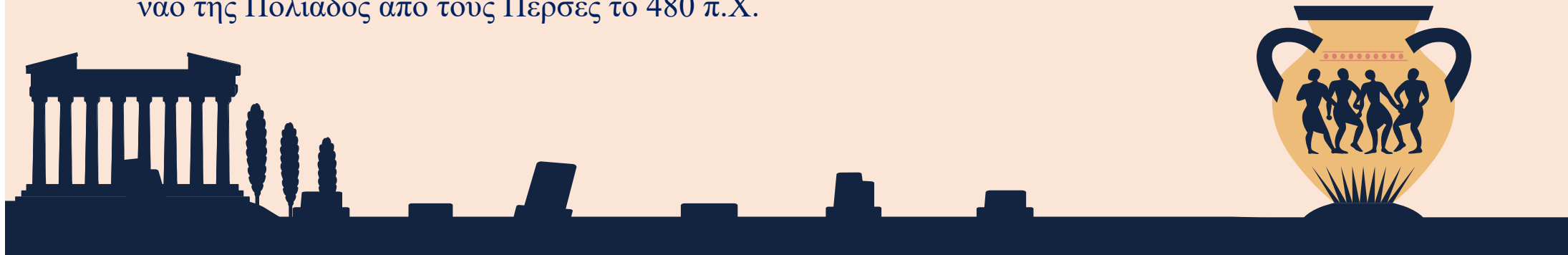
Πεισίστρατος και γιοι, β' μισό 6^{ου} π.Χ.

- μεγάλη κινητικότητα έργων,
- οδικό δίκτυο επεκτάθηκε,
- ιερό στην Ελευσίνα τειχίστηκε και απέκτησε νέο Τελεστήριο,
- μεγάλη διάσταση δίνεται στις θρησκευτικές γιορτές, Μεγάλα Διονύσια, Ελευσίνια Μυστήρια, Παναθήναια.
- Έτσι δημιουργείται μια αίσθηση εθνικής/κρατικής οντότητας
- (πρώτο αθηναϊκό αργυρό νόμισμα με την κουκουβάγια)
- Μεταρρύθμιση Κλεισθένη το 508/7 π.Χ.

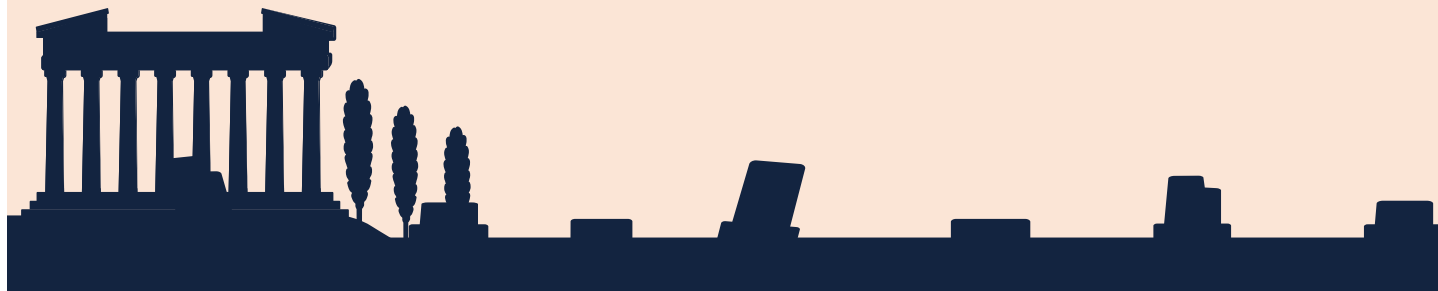
ΑΚΡΟΠΟΛΗ : 1^η φάση

- πρώτη φορά μνημειοποιείται στις αρχές του 6^{ου} αι. π.Χ.
- 2 ναοί με 2 συμπληρωματικές ιδιότητες της Αθηνάς, απομεινάρια (δηλ. πόρινα αρχιτεκτονικά γλυπτά) βρέθηκαν στους λεγόμενους αποθέτες των Τυράννων και σε αποθέτες των Περσών (Ν και ΝΑ του Παρθενώνα) με θεματική ερπετά, λιοντάρια που κατασπαράσσουν ταύρους και οι άθλοι του Ηρακλή. **Αυτά συνδέονται με την επανίδρυση των Μεγάλων Παναθηναίων το 566/7 π.Χ.**
- Ο πρώτος αρχαϊκός ναός είναι δωρικός ναός με 6 επί 14 κίονες.
- τον 6^ο αι. ἀρχαῖος νεός, της Αθηνάς Πολιάδος Ν του Ερεχθείου με Γιγαντομαχία και πρωταγωνίστρια την Αθηνά = περίπτερος ναός με 6 επί 12 κίονες.
- πολλά αναθήματα από αριστοκρατικές οικογένειες
- ο παλαιότερος Παρθενών ξεκινά μετά τη μάχη Μαραθώνα το 490 π.Χ. ως ευχαριστήριο ανάθημα στη θεά για τη μεγάλη νίκη (ολομαρμάρινος). Δωρικός ναός 6 επί 15 κίονες. Καταστρέφεται μαζί με τον Παλαιό ναό της Πολιάδος από τους Πέρσες το 480 π.Χ.

ΑΚΡΟΠΟΛΗ : κλασική φάση

- Μετά τους Περσικούς πολέμους και ολική καταστροφή Αθήνας .
- 460 π.Χ. κολοσσιαίο άγαλμα Αθηνάς Προμάχου ως ευχαριστήριο στη θεά για τις νίκες. Γλύπτης ο Φειδίας. Ίσως το 1^ο έργο του προγράμματος του Περικλή.
- Από το 450 π.Χ. ξεκινά ένα εκτεταμένο οικοδομικό πρόγραμμα στην Ακρόπολη. Διαρκεί όλο το β' μισό του 5^{ου} αι. ως έργο του Περικλή και των συνεργατών του. 3 ναοί Αθηνάς (Πολιάδος, Παρθένου και Νίκης) και το Ερέχθειο ίσως για εξευμενισμό του Ποσειδώνα για τα δεινά του λοιμού και του σεισμού και εκεί μεταφέρουν το αρχικό ξόανον της θεάς Πολιάδος.

Γιατί αυτό το οικοδομικό πρόγραμμα;

- για να εκφράσει τη θεοσέβεια των Αθηναίων, ανάθημα στην Αθηνά και άλλες θεότητες
- για να αποκαταστήσει την εμφάνιση του θρησκευτικού κέντρου της πόλης
- για να θέσει την τέχνη στην υπηρεσία της πολιτικής προπαγάνδας ότι η Αθήνα είναι η ηγεμών πόλη.
- Χρονολογίες: Παρθενών 447-432, Προπύλαια 437-432, Ερέχθειο (421-415 ή και 430, αποπεράτωση αργότερα 410-406), ναός Αθηνάς Νίκης (432, ή 426-424). Η ανέγερσή τους έγινε τμηματικά κατά τα ήρεμα διαλείμματα του Πελοποννησιακού Πολέμου σε καθεστώς οικονομικής δυσπραγίας.

ΠΑΡΘΕΝΩΝ

- Ικτίνος, Καλλικράτης, Φειδίας,
- ιερά χρήματα της Αθηνάς, 6 *έπιστάται*
- Δωρικός ναός με περιστύλιο 8 επί 17 κίονες,
- συναγωνίζεται τον ναό Ολύμπιου Διός στην Ολυμπία της ίδιας εποχής περίπου 457.
- Συγκερασμός δωρικών και ιωνικών στοιχείων
- αρμονικές και ισορροπημένες αναλογίες
- εκλεπτύνσεις δηλ. 1 πολύ λεπτές και ανεπαίσθητες αποκλίσεις από την αυστηρή κανονικότητα (καμπυλότητα των οριζόντων γραμμών και κλίση των κάθετων μελών). Έτσι δημιουργείται μια γεωμετρική αρμονία μεταξύ των μερών των δομικών στοιχείων του και την ομαλή μετάβαση από το ένα στοιχείο στο άλλο.

ΓΛΥΠΤΑ του ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ

- στόχοι: θρησκευτικο-λατρευτικοί (αφήγηση της ζωής της θεότητας), εξωραϊστικοί, πολιτικοϊδεολογικοί (συμβολικά τα μυθολογικά θέματα)
- 2 αετώματα, **Ανατολικό αέτωμα**: η γέννησις της Αθηνάς. με άγνωστες κεντρικές μορφές. Ολύμπιοι θεοί ως το πιο μεγαλοπρεπές οικογενειακό πορτρέτο της ολύμπιας οικογένειας
- **Δυτικό αέτωμα**: διαμάχη Αθηνάς και Ποσειδώνα με οικογένειες των μυθικών αττικών ηρώων και πρώτων βασιλέων (Κέκρωψ, Ερεχθεύς) ως κριτών του θεικού αγώνα.
- 48 από τα 50 αγάλματα των 2 αετωμάτων μεταξύ 437-432 απεικονίζουν μυθολογικές σκηνές με την Αθηνά.

ΓΛΥΠΤΑ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ ως η εξέχουσα αποτύπωση του αθηναϊκού πολιτικού μεγαλείου και του πλούτου και της ισχύος του αθηναϊκού κράτους

- 92 μετόπες (14 και 32). Ανατολική πλευρά η Γιγαντομαχία, Δυτική η Αμαζονομαχία, Βόρεια η άλωση της Τροίας, Νότια η Κενταυρομαχία.
- Ως αλληγορία των Περσικών. ΤΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ
- Η ΖΩΗ ΩΣ ΔΙΗΝΕΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΑΝΤΙΠΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ.
- ΑΜΑΖΟΝΕΣ, ΓΙΓΑΝΕΣ, ΚΕΝΤΑΥΡΟΙ ΚΑΙ ΤΡΩΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΜΙΑ, ΕΛΛΗΝΕΣ, ΘΕΟΙ, ΑΘΗΝΑΙΟΙ, ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗ
- ζωφόρος μήκους 160 μ και 6 ακρωτήρια (υπερβολή) απεικονίζει το πραγματικό γεγονός της πομπής των Παναθηναίων κάθε 4 χρόνια προς τιμή της Αθηνάς. 360 ανθρώπινες μορφές, με 180 άλογα και παραπάνω χώρια οι θεοί. Η ανατολική πλευρά του ναού έχει τον πέπλο της Αθηνάς με τις *αρρηφόρους*. Ως ομόχρονη έκφραση του αθηναϊκού παρελθόντος και παρόντος, της αρχής και της συνέχισης της δημοκρατικής διακυβέρνησης, μια εξιδανικευμένη απεικόνιση της πομπής με έκφραση της θρησκευτικής αφοσίωσης των Αθηναίων προς όλους τους θεούς όπως την εκφράζει και ο Επιτάφιος του Περικλή.

ΕΡΕΧΘΕΙΟ, ΠΡΟΠΥΛΑΙΑ, ΑΓΑΛΜΑ ΑΘΗΝΑΣ

- Στο Ερέχθειο φυλάσσεται το ξόανον που κάθε 4 χρόνια ενδυόταν εκ νέου με καινούριο πέπλον στο τέλος των Παναθήναιων. Ναός χωρίς συμμετρία και κανονικότητα, αρχιτέκτων ίσως ο Μνησικλής.
- Βόρεια πλευρά του βράχου, στέγαζε τα ιερά σύμβολα με τη λατρεία των Ολύμπιων θεών (ελιά Αθηνάς, σημάδια τρίαυνας, πηγή αλμυρού νερού του Ποσειδώνα, κεραυνός του Δία). Ενσωμάτωσε τους τάφους των πρώτων βασιλέων και ηρώων από το μυθικό παρελθόν της πόλης που ενίσχυε την αθηναϊκή αυτοχθονία.
- Καρυάτιδες μεταξύ 420-415 πάνω από τάφο του Κέκροπα. Χοηφόροι που αποτίουν φόρο τιμής όπως οι Αθηναίες κόρες στην ανατολική ζωφόρο του Παρθενώνα στην υπηρεσία της Αθηνάς Πολιάδος.
- ας σημειωθεί και η παρουσία του Ερεχθέα, των Κεκροπίδων, θυγατέρων του πρώτου βασιλιά.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- ΟΛΑ ΤΑ ΝΕΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΠΑΝΩ ΣΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΗ ΕΙΝΑΙ ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΙΣΧΥΟΣ.
- ΤΑ ΠΑΛΙΑ ΜΥΘΙΚΑ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ ΠΑΡΑΠΕΜΠΟΥΝ ΣΤΙΣ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΑΘΗΝΑΪΚΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΕΣ.
- ΤΟ ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΩΣ ΤΟΠΙΟ ΜΝΗΜΗΣ ΥΠΗΡΕΤΕΙ ΤΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΚΑΙ ΗΓΕΜΟΝΙΚΟ ΠΑΡΟΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΔΙΗΝΕΚΕΣ *τα πολιτικά μηνύματα αποσκοπούσαν στα εξής : 1) να τονίσουν ότι η Αθήνα είναι η αγαπημένη πόλη των θεών 2) να τονίσουν την αθηναϊκή αυτοχθονία 3) να υμνήσουν τον ρόλο των Αθηναίων στους αγώνες εναντίον μυθικών και ιστορικών εχθρών και συνεπώς να δικαιολογηθεί η ηγεμονία τους επί των άλλων Ελλήνων.*
- ΑΓΩΝ- ΝΙΚΗ,
- *ΕΞΑΙΡΕΤΑΙ Η ΘΡΙΑΜΒΕΥΟΥΣΑ ΔΥΝΑΜΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ. τα μνημεία ενίσχυσαν και την αυτοπεποίθηση των Αθηναίων και την περηφάνειά τους για την πόλη.*
- (ΠΗΓΗ: (Π. Βαλαβάνης, 109).

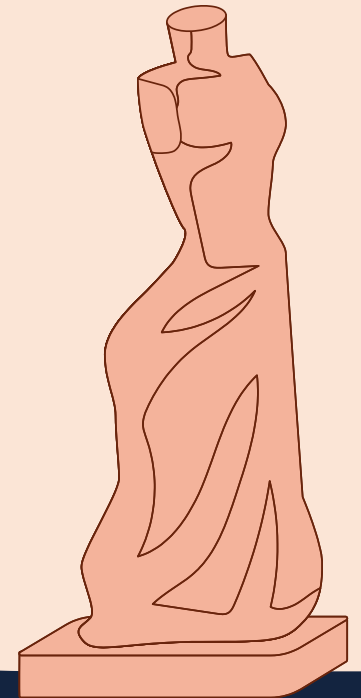
ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

- ΔΗΜΟΙ 139. Ο δήμος ήταν ένας μικρόκοσμος της πόλης -κράτους
- 30 ΤΡΙΤΤΥΑΙ (που αποτελούνται από δήμους σε 3 γεωγραφικές περιοχές)
- Ο Αθηναίος πολίτης ορίζεται με το δημόνυμό του (από πατέρα σε γιο) και είχε δικαίωμα συμμετοχής στην Εκκλησία του Δήμου
- Δημιουργείται ένα συμμετοχικό σύστημα
- Με κλήρωση στη Βουλή των 500, 50 από κάθε φυλή.
- **Μερικοί δήμοι είχαν και δικό τους θέατρο (19 σύμφωνα με πηγές). Το αρχαιότερο στο Θορικό με τραπεζοειδή ορχήστρα τέλος 6^{ου} αι.**
- **Άλλο στον δήμο Ικάριο (σημ. Διόνυσο) στις πλαγιές της Πεντέλης. Ο δήμος αυτός συνδέθηκε με την 1^η άφιξη του Διονύσου στην Αττική**
- **Άλλα θέατρα : Ελευσίνα, Πειραιάς, Αχαρνές, Ευώνυμο (Άνω Καλαμάκι), Σφηττό (Κορωπί), Μυρρινούς.**
- Τα δημοτικά θέατρα ήταν πολυλειτουργικά διότι εκτός των παραστάσεων (κατ'άγρους Διονύσια) ήταν και για αστικές και πολιτικές συναντήσεις και τοπικά δικαστήρια. Πολλαπλών ρόλων για τους δήμους, τις τριττύες και τις φυλές.

ΕΛΕΥΣΙΝΑ (του Αισχύλου)

- 11 βουλευταί, πιο έντονος αστικός χαρακτήρας, 21 χλμ. Δυτικά των Αθηνών, στο τέρμα της Ιεράς Οδού.
- Ιερό Δήμητρας και σημαντικός πληθυσμός ζούσε γύρω από το τέμενος
- 6^{ος} αι. οχυρώνεται η περιοχή και ο πληθυσμός ζούσε εντός των τειχών σε πυκνοκατοικημένο δίκτυο δρόμων και κτισμάτων
- Μεγάλη στρατηγική σημασία αφού ήταν στην παραλιακή οδό προς τα Μέγαρα και τον Ισθμό.
- 4^{ος} αι. στρατιωτικό διοικητήριο για την άμυνα της περιοχής

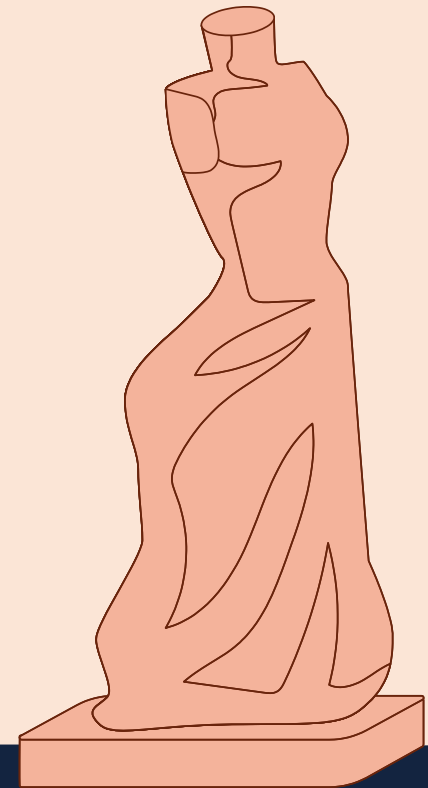
ΙΕΡΗ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

- Κάθε δήμος είχε το δικό του ημερολόγιο θυσιών σε θεούς και τοπικούς ήρωες, δικό του ιερέα ή ιερείς και δικά του ιερά.
- Αλλά υπήρχε και αυτό που θα ορίζαμε ως παναθηναϊκό επίπεδο γιορτών.
- Τρία μεγάλα ιερά εκτός των τειχών: Ελευσίνα, Σούνιο κι Βραυρώνα παναθηναϊκού επιπέδου δηλ. για τον ευρύτερο πληθυσμό
- Μοναδική περίπτωση λοιπόν η Αθήνα για τον μεγάλο αριθμό των ιερών της.

480 π.Χ.

- Ερήμωση της πόλης από τους Πέρσες, μεγάλη καταστροφή π.χ. του Βωμού των 12 Θεών που στα ΒΔ του τετραγώνου της Αγοράς όριζε το σημείο μηδέν, το κέντρο από το οποίο υπολογίζονταν όλες οι αποστάσεις εντός της Αττικής. Τον βωμό τον ανέθεσε ο Πεισίστρατος ο νεότερος, ανεψιός του παλαιότερου Ιπάρχου και γιου του Ιππία (Πεισιστρατίδων).
- Υπό την ηγεσία του Κίμωνα, οι Αθηναίοι επιχείρησαν να εξαλείψουν τα τελευταία ίχνη της φιλοπερσικής παρουσίας στο Αιγαίο αλλά είχαν και μια φοβερή αποτυχία στην μετέπειτα Αμφίπολη (τότε Εννέα Οδοί) στη θρακική ακτή απέναντι από Θάσο με 10 στρατηγούς το 465 π.Χ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Neils, J. και D. Rogers, (επιμ.), *Αρχαία Αθήνα. The Cambridge Companion to Ancient Athens*, εκδ. Καρδαμίτσα, 2023 (αγγλ. έκδ. 2021)

